

**од практиката
за практиката**

ИНТЕГРАЦИЈА-ИНКЛУЗИЈА

*Весна КЕРАМИТЧИЕВСКА-
БИЛЈАНОВСКА*¹
*Робертиа МИТРЕВСКА*¹
*Нада САБОЛИК*²

ПОУ „Д-р Златан Сремец“-Скопје¹
ОУ „Крум Тошев“-Скопје²

Резиме

Дефинирајќи ги термините, би сакале да покажеме дека детето што е попречено во психофизичкиот развој, не може да го следи редовниот образовен процес како децата што немаат вакви пречки.

Процесот на рехабилитација и образование на лица со разновидни хендикепи во нашата земја во изминативе 50 години овозможува независност, социјална интеграција и добар квалитет на животот, така што не е потребно да се прават измени во инклузивната едукација.

Адреса за кореспонденција:

*Весна КЕРАМИТЧИЕВСКА-
БИЛЈАНОВСКА*

ПОУ „Д-р Златан Сремец“

Емил Зола 5

1000 Скопје, Република Македонија

Тел. (02) 2770-446

**from practice
to practice**

INTEGRATION-INCLUSION

*Vesna KERAMITCHIEVSKA-
BILJANOVSKA*¹
*Roberta MITREVSKA*¹
*Nada SABOLICH*²

Special primary school "Dr. Zlatan Sremec"
-Skopje¹
Primary school "Krum Toshev"-Skopje²

Abstract

By defining the terms, we would like to show that mentally disabled children cannot follow the regular educational process, in the same way children without learning disabilities can.

The process of rehabilitation and education of disabled persons with different kind of disabilities, enables independent social integration and good quality of living in our country in the last 50 years; throw there is no need of changes in the inclusive education.

Corresponding Address:

*Vesna KERAMITCHIEVSKA-
BILJANOVSKA*

Special primary school "Dr. Zlatan Sremec"

Emil Zola 5

1000 Skopje, Republic of Macedonia

Tel. +389-2-2770-446

Вовед

Според Правилникот за оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој во Р. Македонија, заснован врз Класификацијата на Светската здравствена организација, лица со инвалидност се:

- *Лица со ошћетен слух* (џлуви и наџлуви);
- *Лица со ошћетен вид* (слеи и слабовиди);
- *Лица со ипречки во џласој, џоворој и џазикој;*
- *Телесно инвалидни лица;*
- *Менџално рерајдирани лица (лесно, умерено, иешко и длабоко);*
- *Лица со ауџизам;*
- *Хронично болни лица;*
- *Лица со иовеке видови на ипречки* (лица со комбинирани ипречки во развојој).

Во Република Македонија веќе 50-тина години сите овие категории на хендикепирани лица се опфатени во рамките на едукативно-воспитните, социјалните и здравствените сегменти: **превентива, третман и рехабилитација**. Постојат неколку училишта за образование и воспитување на лица со лесна попреченост во психичкиот развој, заводи за воспитување и згрижување на лица со умерена и тешка попреченост. Без оглед на сите политички, социјално-економски движења во нашата држава, овие лица се опфаќаат во многу сегменти од нејзиното функционирање. Проблемите во овој дел се цел на некои други истражувања.

Нашето истражување го опфаќа оној дел на воспитно-образовниот процес што го опфаќа вклучувањето на децата попречени во психофизичкиот развој, во сегментот на описменувањето.

Introduction

By the regulation of classification of disabled persons in our country: Republic of Macedonia, based on "Classification of World Health Organization-persons with disabilities are:

According to this Rule Book, the following kinds and levels of damage are stated:

- *People with damaged hearing* (hard-of-hearing and deaf);
- *People with damaged sight* (having poor vision and blind);
- *People with voice, speech and tongue problems;*
- *People with physical disabilities;*
- *Mentally retarded people* (easy, moderate, hard and deep);
- *Autistic people;*
- *Chronically sick people;*
- *People with many kinds of disabilities* (people with combined developmental disabilities).

In Republic of Macedonia all these categories in the last 50 years have been embodied in terms of educational upbringing, social and health segments: **prevention, treatment and rehabilitation**. There are several schools for educating and upbringing persons with mild impairments in their mental development, institutional upbringing and sheltering people with profound and severe mental disability. Regardless of all the political, social and economic movement in our country, these special persons are included in many segments of state functioning. However, the problems that exist, are the purpose of other types of research.

Our research covers the part of educational process which refers to involving children who are mentally and physically disabled in the process of making them literate.

Имено, забележлива е тенденција на воведување некои измени во реализирањето на овие процеси-модернизација, т.н. **ИНКЛУЗИЈА**. Дали ова, во ваква форма е корисна за оној за кој е наменета, а тоа е **детето**. Дали се создадени услови за нејзиното спроведување?

Според едно истражување од 1997 год. (дипломска работа-Р. Митревска) во редовните училишта се вклучени речиси сите категории на хендикепирани лица во рамките на редовната настава. Иако овој процес помалку несигурно се одвиваше, се избраа термините-**ИНТЕГРАЦИЈА-ИНКЛУЗИЈА**. „Интеграцијата“ како поим, теорија и практика постои 50-тина години. Зарем и едукацијата во рамките на кажаното со помалку застарена терминологија „специјални училишта“ не беше спроведувана заради интегрирање на овие лица во општествениот живот? Зарем овие лица потоа не се интегрираа во заедничкото живеење на оваа држава? Проблемот што ние сакаме да го елаборираме во ова истражување е спроведувањето на еден проект, т.н. „инклузија“ на овие лица во рамките на редовното образование, а кој во нашата држава се спроведува речиси 5 години. Засега овој процес, грубо кажано, изгледа вака: сите ученици посетуваат редовна настава, а лицата со пречки во развојот го пополнуваат бројот во одделенијата, без стручна помош седат во последните клупи, или поради проблемите што ги наметнуваат, не можејќи да се вклопат во средината, често се предмет на критики, укори, дури и потсмев од околината.

In other words there is a tendency to include some alterations in the realization of these processes, modernization, so called **INCLUSION**. However, there is a dilemma whether or not this is useful for the person it is meant for i.e. the **child** in such form, and are there adequate conditions for conducting the above mentioned?

According to a certain research from 1997 by R. Mitrevska, regular schools include almost all categories of disabled persons in the frames of regular classes. Even though, this process carried on with a certain uncertainty, still the terms **INTEGRATION** and **INCLUSION** were chosen. Integration as a concept, theory and practice, has been known for 50 years now. Hasn't education known under the obsolete terminology "special schools" been conducted for the purpose of integrating these persons into the social life? Haven't these persons been integrated afterwards into the mutual existence of this country?

The problem, which we would like to elaborate in this research, is carrying out a project so called "inclusion" of these persons in the frames of regular education. This project has been lasting for of the almost five years now in our country. In rough terms. This process pretty much looks like this: for now: all the students attend regular classes and the persons with impairments in their development who feel up the required number of pupils in e grade, sit back row without any professional assistance offered, and quite often they are criticized or even mocked by the surrounding.

По неколку неуспешни години на школување, сепак, се преведуваат во посебните училишта неописменети, нерехабилитирани, со *и́рајни консеквенци во емоџивнаџа сфера* од нивното живеење, а со неповратно завршен развоен период од оптималната возраст во рамките на кој можело нешто да стори.

Во честите консултации со стручните кадри од редовните училишта ни се наметна оваа проблематика и не натера да ја истражиме.

Предмеј на ова наше истражување е степенот на едукаџивилноста на лицата со пречки во психофизичкиот развој во рамките на редовните училишта.

Проблемој на истражувањето е вклученоста на децата со пречки во психичкиот развој и совладувањето на едукативниот процес со процесот на инклузијата.

Цели на нашејо истражување се:

- Разграничување на поимите „интеграција-инклузија“;
- Утврдување на можностите на децата со ментален хендикеп да бидат вклучени во редовната настава и неа да ја следат без стручна помош.

Мејодиие и ишехникии на обработката на податоците ги спроведовме со помош на:

- Методот на дескрипција;
- Општо дефектолошката дијагностика;
- Проценка на социјалната зрелост, со примена на прашалникот за однесување на децата;
- Согледување успехот во посебните и редовните училишта во моментот на истражувањето.

After several years of unsuccessful educational process, these children are transferred in special schools illiterate, without proper rehabilitation with *permanent consequences in the emotional sphere* of their existence and with irrevocably finished developing period of the optimal age frame, when something could have been done.

In frequent consultations with experts from regular schools, this problem has imposed on us and has made us research it.

The objective of this research of ours is the degree of education of the mentally disabled children in the frames of regular schools.

The problem of the research is the involvement of mentally disabled children, and subduing of the educational process along with the process of inclusion.

The aims of our research are:

- Discriminate the terms “integration-inclusion”;
- Determining the possibilities of mentally disabled children being included in regular classes and attending them without professional help.

The methods and techniques of data processing have been conducted with the help of:

- The method of description;
- General diagnostics of *Special Education and Rehabilitation*;
- An evaluation of social maturity with the application of children's behavior questionnaire;
- Comparing the success in special and regular schools at the moment of research.

Хипотезата што сакаме да ја провериме со ова истражување е: **дали децата со ментален хендикей што ја следат наставата во редовните училишта во своите способности се изедначени со оние деца што ја следат наставата во посебните училишта.**

Експериментниот примерок на истражувањето се 30 ученици од две основни училишта; едното е од рурална, а другото од урбана средина, од второ до седмо одделение, на возраст од 9-16 години.

Контролниот примерок го сочинуваат 30 ученици што ја посетуваат наставата во посебно училиште, од второ до седмо одделение, на возраст од 9-16 години.

Обработени се оние сегменти од развојот на детето, кои се *неопходни за одвивање на едукативниот процес на детето.*

1. Проценка на *употребната доминантна латерализираност*;
2. Проценка на *организираноста на психомоторика*;
3. Проценка на *координацијата на движењето*;
4. Проценка на *практо-гностичката организираност*;
5. Проценка на *графомоториката и линеацијата*;
6. Проценка на *зрелоста и дисграфичноста на ракописот*;
7. Проценка на *однесувањето и успењето на учениците.*

The hypothesis which we would like to verify with this research is: **the children with mental disability which attend classes in regular schools, are on equal level, with the children who attend classes in special schools, judging by their performance.**

The experimental specimen of research, are 30 pupils from two primary (elementary schools), one from a rural and the other from an urban environment, from second to seventh grade, with calendar age from 9, up to 16 years old.

The control specimen of research is consisted of 30 pupils, which attend classes in special school, from second to seventh grade, with calendar age from 9 up to 16 years old.

The segments from the development of the child, which are necessary for the continuation of the child's educational process, have been covered:

1. Evaluation of the applied dominant lateralization;
2. Evaluation of the organization of the psycho-motorics;
3. Evaluation of the movement coordination;
4. Evaluation of the practo-gnostic organization;
5. Evaluation of the grapho-motorics and lineation;
6. Evaluation of the maturity and the dysgraphics of the handwriting;
7. Evaluation of the conduct (behavior) and achievement of the pupils.

1. Проценка на доминантната латерализираност

Со дефинирањето на доминацијата на хемисферите во функција на запазување и делување, се постигнува повисоко ниво на разбирање на појавите, интеграција на вооченото и препознаеното. Врз ова се темелат, меѓу другото, одредени методи на педагошката работа во рамките на читањето, пишувањето и сметањето. За докажување на созреаноста на овие процеси ги спроведовме тестовите: цртеж на куќа и боједување тачка.

Цртежот на куќа ни ги даде следниве резултати во однос на тоа колку ученици од посебното/редовното училиште можат/не можат да ја извршат оваа активност со десна/лева рака. Резултатите покажаа издначена можност на учениците. Разликата е кај десната рака. Само 5 ученици повеќе кај редовните училишта. Во тестот боједување тачка со десна/лева рака разликата се гледа кај испитаниците од редовните училишта; дури 14/30 укажуваат на недефинираност-недозреаност во извршувањето на овој налог.

2. Проценка на организираноста на психомоториката

Она што нас не интересира е описот на поединечните способности во реализирање на психо-моторните активности, моториката, а кои рефлектираат врз однесувањето на детето во социјалното поле:

1. Evaluation of the dominant lateralization

By defining the domination of the leading hemisphere in function of observing and operating, higher level of comprehension of concepts is achieved, and integration of the perceived and the acknowledged. These are the grounds, among other things, for certain methods of pedagogical work in terms of reading, writing and calculating. In order to prove the maturity of this processes, we have carried out the following tests: a drawing of a house and painting out an item.

The drawing of the house has given us the following results in terms of how many pupils from the special/regular school, can/can't execute this activity with their right/left hand. The results have shown an even capability of the pupils. The difference is with the right hand; there were 5 pupils more in the regular schools than in the special school. In the test painting out an item with the right/left hand, the difference is evident among the pupils of the regular schools, 14/30 indicates to the lack of definition-immaturity in the execution of this task.

2. Evaluation of the organization of the psychomotorics

The object of our interest is the description of the individual abilities for realization of the psychomotoric activities, the motorics, which reflect upon the behavior of the child in the social field:

- **Тесѝ сѝоред Реј** првиот обид. Овој тест бара изведување прецизни движења со прстите на горните екстремитети. Се проценува зрелоста на тонусот, присуството на нусдвижењата, кај истата односно спротивната рака. Кај учениците од редовните училишта се евидентираа *голем број* на нусдвижења кај прстите 3, 4 и 5 од двете раце.
- **Тесѝ сѝоред Лафајетѝ.** Се добија речиси *изедначени* резултати.
- **Тесѝ сѝоред Субиран.** Резултатите од овој тест покажаа дека кај испитаниците од *посебношо* училиште *рехабилитациониите ипреѝмани*, во голема мерка придонесе за подобро контролирање на моториката во однос на испитаниците од редовните училишта.

3. Проценка на координацијата на движењето

1. *Врѝење на главата кон десна/лева рака наизменично.* Со овој тест се забележува дали еден стереотип на оваа наизменична координација може да се замени со друг; што укажува на нивото на општата праксичка организираност на психомоториката што се испитува. Учениците со пречки во психофизичкиот развој од редовното училиште покажаа *послаби* резултати во однос на учениците од посебното училиште.
2. *Скок со ѝлескање со горниите и долните екстремитети.* Она што го интересира дефектологот е волевата моторна активност и координацијата на движењето при нејзиното извршување. Резултатите се *речиси идентични*, со тоа што кај долните екстремитети дури 27/30 ученици од редовните училишта *не можеа* да го извршат овој налог.

- **Test according Ray**-first attempt-this test requires the performing of the accurate movements of the upper extremities fingers the maturity of the tonus is estimated, the presence of the non-coordinated movements, with the same, i.e. the opposite hand. Among the pupils from the regular schools, large numbers of non-coordinated movement of the fingers 3, 4, 5 from both hands were registered.
- **Test according Lafayette**, approximately even results were shown.
- **Test according Soubiran.** The results of this test have shown that the pupils from the special school have *greater control* over their motoric skills due to their rehabilitation treatments, unlike the pupils from the regular schools.

3. Evaluation of the movement coordination

1. *Head turning towards right/left hand alternatively.* This test demonstrates whether or not a stereotype of this alternating coordination can be replaced with another; which indicates the level of general practical organization of the psychomotorics being examined. The mentally and physically challenged pupils from regular schools have shown *weaker* results in comparison with the pupils from the special schools.
2. *A jump with clapping the upper and lower extremities.* The subject that interests the special teacher is the *willing motor activity* and the movement coordination during the execution of the above mentioned. The results are *almost identical*; in as much as with the lower extremities 27/30 pupils from regular schools could not perform this task.

4. Проценка на ѓраксичкаѓа орѓанизираносѓ

Ние вршеваме проценка само на организираноста на праксијата на *мускулатураѓа на лицеѓѓо*, што е во тесна корелација со идејата, моторното извршување, особено она што ја опфаќа букалната мускулатура; значи рефлектира врз *ѓоворѓѓ*. На овој тест добивме речиси *изедначени* резултати.

5. Проценка на ѓрафомѓорикаѓа

Пишувањето е *извршна ѓсихомѓорна активносѓ*. Доколку детето има проблеми во развојот тоа, меѓу другото, го попречува навременото усвојување на графомоторните активности и чинот на пишување како форма на говорна комуникација. Во однос на:

- *Изедначеносѓа на дебелина на линијаѓа*. Од вкупно 30 ученици од редовното училиште 22 не ѓокажуваат резултати, а од 30 ученици од посебното училиште 21 ученик има *неуспешен* резултат;
- *Назабеносѓѓ на линијаѓа*. Од 30 ученици од посебното училиште 17 не можат успешно да ја извршат оваа активност, а кај 21 ученик од редовното училиште се јавува *неможносѓѓ* да се изврши истата;
- *Во однос на вглабнаѓиниѓѓе и исѓакнаѓиниѓѓе* 12 се *неуспешни* од посебното училиште, а 10 од редовното училиште;
- 13 ученици не можат да *ѓо одржат ѓправеѓѓѓ*, во однос на 20 од редовното училиште.
- Во однос на *изведувањеѓѓо на облиниѓѓе* 12 се *неуспешни* од посебното училиште, а 15 од редовното училиште.

4. Evaluation of the practo-gnostic organization

We did an evaluation solely on the organization of the practice of the facial musculature, which is in close correlation with the idea, the motoric performance, especially the one referring to the (facial) musculature- i.e. reflects on the speech. This test provided us with approximately identical results.

5. Evaluation of the graphomotorics

Writing is an executing psycho-motoric activity. If the child has development problems, it interferes with the adoption of the grapho-motoric activities on time and the act of writing as the form of verbal communication. Considering:

- Equalizing the thickness of the line: 22/30 pupils in the regular school don't show results, and 21/30 pupils in special schools have unsuccessful results;
- Jading of the line. 17/30 pupils from the special school can't execute this activity successfully, and 21 pupils from the regular school are unable to execute the same.
- Regarding the holes and the bumps, 12 are unsuccessful from the special school, and 10 from the regular school,
- 13 pupils can't maintain direction, compared to 20 from the regular school;
- Regarding shaping out the curves, 12 are unsuccessful from the special school, and 15 from the regular school.

6. Проценка на зрелос̄та на рако̄исо̄т

Тука го применивме тестот што проф. Ќордиќ и Бојанин од Ажириагера и Озиас го приспособиле на српското кирилично писмо. Со мали модификации го приспособивме на македонското кирилично писмо. Овој тест укажува на доз̄раденос̄та на ст̄руктуриӣе при изведување на пишувањето. Во него се разгледуваат формӣе и малформӣции. Со проценка на зрелоста на ракопис од посебното училиште беа опфатени 25 ученика, бидејќи 5 се уште се неописменети, додека кај редовните беа опфатени само 19 испитаници поради тоа што 11 се неописменети. Нашата цел во примената на овој тест беше да ги согледаме најчестиӣе форми и малформации во ракописот. Токму затоа од 14 ајтеми кај формите, ви прикажуваме само 6, додека кај малформациите од 16 ајтеми најзначајни се 5. Најдрастични резултати добивме кај **Ф-3** (недос̄тајок на движења), **Ф-13** (невоедначен ѝросѝор меѓу редовиӣе), **М-17** (неуреден рако̄ис во целина) и **М-29** (невоедначени димензии на буквӣӣе) и тоа и кај двете групи, не во нумерички однос, туку во однос на зачест̄иенос̄та во појавувањето на определено обележје.

7. Проценка на дисграфичнос̄та на рако̄исо̄т

Етиологијата на дисграфијата може да биде оштетувања во ЦНС или недограденост на мелокинетичката и конструктивна праксија - развојни дисграфии, кај кои има широк дијапазон на промени, додека т.н. церебрални рако̄исци се еднообразни.

6. Evaluation of the maturity of the handwriting

For this evaluation, we have applied the test which prof. Kjordikj-Bojanin took from Ozias-Ajirriaguerra and adjust it to the Serbian Cyrillic letter. We did the slight modifications of it on the Macedonian Cyrillic letter. This test indicates to the competition of the structures when writing; and it considers the forms and misformations. 25 pupils from the special school were included in this handwriting maturity estimate, because 5 are still illiterate, where as in the regular school only 19 pupils were included since 11 are illiterate. Our aim in applying this test was to perceive the most frequent forms and misformations in the handwriting, which is why out of 14 items among the forms we are displaying only 6, where as with the misformations only 5/16 items are the most significant. The most drastically results were with F-3/lack of movements/; F-13/unequal space between lines/; M-17 untidy handwriting in general/ and M-29 unbalanced dimensions of the letters/ in both groups, not in numerical relation, but in the relation to the frequency of the appearance of the certain feature.

7. Evaluation of the dysgraphics of the handwriting

The etiology of dysgraphics can be damages in CNS or incompleteness of the melokinetic and constructive practice –developmental dysgraphics, which have a wide range of changes, whereas the so-called cerebral handwriting is homogeneous.

7 ајтеми (Д-1 до Д-7) се однесуваат на лошата просторна организираност во целина. Од Д-8 до Д-20 се однесуваат на неспрејност во изведувањето на низата на буквите, додека од Д-21 до Д-25 се однесуваат на грешки во формите и пропорциите.

Според добиените резултати, кај учениците со ментален хендикеп се јавуваат поизразени и позначесени форми на дисграфија во однос на учениците од редовните училишта.

Заклучок

Според добиените резултати на нашето истражување, може да се потврди поставената хипотеза: **"Деца со тешкотии во учењето што ја следат наставата во редовното училиште, по способностите се изедначени со оние деца што ја следат наставата во посебното училиште"**.

Не сме компетентни да процениме дали се работи за ретардација на психомоториката, но факт е дека овие испитаници имаат проблеми при следењето на наставата. Од 30 ученици во едно редовно училиште дури 11 се неописменети (36,6%).

Евидентна е диспропорцијата на добиените резултати во однос на соодветното, намалено или зголемено расположение за време на часот, одморот и кон авторитет во училиштето во однос на испитаниците од двете групи. Кај секое човечко суштество има желба да се докажува на било кое поле. Училиштето си има специфични барања во вид на реализирање предвидени наставни програми.

7 items/D-1 to D-7/ refer to the *inappropriate space organization* in general. D-8 to D-20 refers to the *clumsiness in the coordination of the row of the letters*, whereas D-21 to D-25 refers to the mistakes in the *form* and the *proportions*.

According to the results from pupils with mental disability, more emphasized and more frequent forms of dysgraphia appear compared to the pupils from regular schools.

Conclusion

According to the results gained from our research, we can verify the established hypothesis: **"Children with difficulties in learning who attend classes in regular schools, are somewhat on the same level with the children who attend classes in special schools, judging by their performance"**

We are not competent enough to estimate if the issue here is retardation of the psychomotorics, but it is a fact that the pupils observed *have problems* with following the lectures adequately. 11/30 pupils in a regular school are **illiterate** (36,6%).

The disproportion of the obtained results in regards to the adequate, *reduced or increased mood in terms of behavior*, among the observed pupils from both groups is evident. Every human being has the inherent tendency to try to success in any field. Schools have their own demands in terms of realization of the anticipated educational programs.

Видливо е дека овие испитаници, како и многу други деца со каков било проблем во развојот, не можејќи успешно да се справат со тековните задачи стануваат или *повлечени* или *проблематични*.

Нивната *неможност* да одговорат на барањата, меѓу другото, се потврдува и со *резултатите од испитите*. Тоа талеларно изгледа вака:

	Посебно училиште Special school	Редовно училиште Regular school
Одлични Excellent	17	2
Мн. добри Very good	7	1
Добри Good	4	5
Доволни Sufficient	2	9

Нашиот заклучок ќе го потврдиме уште со еден факт: од почетокот на спроведувањето на проектот Инклузија, значи во текот на последните 5 години во ПОУ "Д-р Златан Сремец" од редовни училишта се преведени вкупно 107 ученици во различни одделенија и со различен успех.

Факт е дека од нив 30,84% го завршиле соодветното одделение со одличен успех, 20,56% со мн. добар, 18,69% со добар успех.

Ова зборува за тоа дека во посебното училиште владеат поинакви критериуми, рехабилитација, ученикот го води дефектологот, со тоа детето се наоѓа себе си во својата природна средина.

It is obvious that the observed pupils like many other children with any kind of problem in their development, being unable to cope with their assignments, became either *withdrawn*, or *troublesome*.

Their inability to respond to the demands, among other things, is confirmed with the results from the success as well. The following chart can represent this:

We will confirm our conclusion with one more fact: since the beginning of the conduct of the project-INCLUSION-, in other words for the past 5 years the special primary school: "Dr. Zlatan Sremec" the total of 107 pupils have been transferred in different grades and with different GPA point average from regular schools.

It is fact that 30,84 % of them have finished the appropriate grade with excellent GPA; 20,56 % with very good GPA; 18,69 % with good GPA.

This tells us that in special school there are different criteria rehabilitation, there is a special teacher supervision, which places the child in its own natural environment.

Детето увидува колку може, додека вклучено во редовната настава увидува колку не може да постигне. Доколку се зборува за сегрегација, каде е сегрегацијата?

Ние смејаме: интeгpација ДА; во по-себни паралелки во рамките на редовните училишта, под стручно раководство на тим предводен од дефектолози, а со инклузија исклучително во рамките на заедничките активности со другите деца.

Во интерес на просјорот, принудени бевме да дадеме само еден мал дел од добиените резултати во скусена форма, без графикони.

The child itself becomes aware of how much it is capable of doing, whereas a child in regular classes becomes aware of how much it is incapable of achieving. If we are discussing about segregation, then where is the segregation?

We are pro integration, in special groups in the frames of regular schools, under professional administration of a team led by special teachers, and with inclusion strictly in the frames of mutual activities with the rest of the children.

Having in consideration the scarcity of the space allowed, we sincerely apologize for being unable to display our research in an abbreviated form, without all the included charts.

Литература / References

1. **Ајдински Љ, Ајдински Г, Михаилов З.** Основи на дефектолошка теорија и практика, 1999.
2. **Ајдински Љ, Андреевски В.** 50 години заштита, рехабилитација, воспитание и образование на лица со пречки во развојот во Република Македонија, 2001.
3. **Бојанин С.** Неуропсихологија развојног доба и општи реедукативни метод, 1985.
4. **English & English АС.** Обухватни речник психолошких и психоаналитичких појмова, 1972.
5. **Ивиќ В, Говедарица П.** Практикум опште дефектолошке дијагностике, 2000.
6. **Керамитчиевски С.** Општа логопедија, 1985.
7. **Митревска Р.** Вклученоста на децата со преки во развојот на подрачјето на град Скопје (дипломска работа), 1997.
8. **Правилник** за оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој (Сл. Весник на РМ бр. 30/2000).
9. **Сојуз на дефектолози на Република Македонија** Извештај од советување на тема „Досегашните искуства од интеграција, инклузија и деинституционализација на децата со хендикепи улогата на дефектологот во редовните училишта”-Скопје, 2002.
10. **Ќордиќ А.** Развијеност усменог говора у деца са лаком менталном ретардацијом, 1982.